

De Soestdijkseweg

Jan van der Heijden.

Dit najaar wordt door de Historische Kring de Soestdijkseweg in de schijnwerpers gezet. De belangstelling voor de Soestdijkseweg wordt niet ingegeven door het feit dat het de langste weg in onze gemeente is (ruim 6 km.). De Soestdijkseweg heeft een boeiende geschiedenis, en daar willen we graag wat aandacht aan besteden, zowel in dit themanummer als op de tentoonstelling *Van Tol tot Tol*.

De oude route naar het noorden

Voordat de klinkerweg naar Soestdijk in 1827 werd aangelegd bestond er al een doorgaande route naar het noorden, *'die wech die men te Hees gaat'*, bestaande uit zandwegen. Delen van deze weg waren oostelijker gelegen dan de huidige Soestdijkseweg, en zijn als bospad of weg nog op hedendaagse topografische kaarten terug te vinden. We zullen vanuit het zuiden die oude route eens proberen te volgen.

Het deel tussen de Dorpsstraat en de Groenekanseweg volgde het huidige tracé en werd in oude stukken regelmatig aangeduid als Spieringweg. Voorbij de Groenekanseweg volgen we het pad vlak langs de ijsbaan om rechtdoorgaand door het bos uit te komen bij de Boslaan hoek Sperwerlaan. Nabij boerderij De Hoeve is dit bospad niet toegankelijk, maar wie aan het eind van de Noord-Houdringelaan het bos betreedt kan het pad niet missen. Ten noorden van de Boslaan ging de weg nagenoeg rechtdoor tot ongeveer achter de huidige Julianaschool. Hier kon men rechtsaf richting Den Dolder (ongeveer Julianalaan - Paltzerweg) of linksaf naar de Nieuwe Wetering. De weg naar Hees ging ongeveer rechtdoor naar het noorden tot aan de huidige kruising Soestdijkseweg/Hobbemalaan. Hier kon men links afslaan naar de Lage Vuursche.

De weg naar Hees en Soest liep schuin naar rechts in de richting van en over de huidige Verhulstlaan. Dit deel zien we op oude kaarten vaak als Prinsenlaan aangeduid. Voorbij de Verhulstlaan liep de route in een rechte lijn door naar het noorden tot over de gemeentegrens van De Bilt.

Het landschap in 1827

In 1827 werd de nieuwe Soestdijkseweg aangelegd als tolweg. Op drie plaatsen verschenen tolbomen en toluisjes die zodanig werden gesitueerd, dat de tolgaarder vanuit de ramen een groot deel van de weg kon overzien. De nieuwe weg doorsneed een landschap van bossen, bouwland, heide en zandduinen. Van bebouwing was nog nauwelijks sprake. Een wandelaar die in 1827 de

weg zou volgen zag aan zijn rechterhand de gebouwen, weilanden en bossen van Houdringe. Even ten noorden van de Looydijk stond boerderij De Spiering, eveneens een bezit van Houdringe, met het bijbehorende bouwland dat zich uitstrekte tot de Groenekanseweg.

Ten zuiden van de Groenekanseweg bouwde men het eerste tolhuis (in 1960 verplaatst naar de overzijde van de weg). Ten noorden van de Groenekanseweg doorsneed de weg het landgoed Jagtlust. Jagtlust, in de late middeleeuwen een uithof van het klooster Oostbroek, kwam in 1641/1642 in particuliere handen. De nieuwe eigenaar, Johan van der Nijpoort, werd bezitter van bijna 67,5 hectare grond. Ten tijde van de aanleg van de Soestdijkseweg was de koopman Willem Diemont eigenaar van het huis, de boerderij en het landgoed. Ook het huis Meijenhage en de hofstede Eijkelestein was door hem aangekocht waardoor het grondbezit van Diemont zich uitstrekte tot de huidige Paulus Potterlaan in Bilthoven-noord.

Aan de linkerzijde lag tussen de Groenekanseweg en het huis Jagtlust allemaal bouwgrond. Het stuk tussen het huis Jagtlust en de Jan Steenlaan was als bos in gebruik. Ten noorden daarvan begon ook aan de linkerzijde van de weg de uitgestrekte heide, met hier en daar zandduinen. Aan de rechterzijde bevond zich tussen de Visserssteeg en de Boslaan een strook bos dat eveneens tot Jagtlust behoorde. Dit bos ontrok de boerderij De Hoeve in Houdringe-noord aan het zicht. Ten noorden van de Boslaan begon de heide met zandduinen, eigendom van 'domeinen'. Veel noordelijker, nabij de gemeentegrens, stonden aan de oostzijde van de weg nog twee kleine boerderijen. Aan de westzijde van de weg werd daar het tweede (niet meer bestaande) tolhuis gebouwd.

Veranderingen na 1827

Aanvankelijk veranderde er weinig aan de omgeving rond de Soestdijkseweg. De eerste grote verandering was de aanleg van de spoorlijn Utrecht - Zwolle in 1863 met ter hoogte van de Soestdijkseweg een eenvoudige halteplaats. In 1900 werd dit vervangen door een eilandstation

dat – hoewel verbouwd en vergroot – nog steeds bestaat. Ten zuiden van de spoorbaan bouwde Cornelis van Vulpen in 1871 een dubbele woning, waarvan een deel als stationskoffiehuis in gebruik werd genomen (Emmalaan 11). Na 1900 gingen de ontwikkelingen opeens erg snel. We doelen daarbij op de villabouw, in gang gezet met de bouw van villa *Ensah* (1899/1900), even ten noorden van de spoorbaan, waarvan alleen het voormalige koetshuis/paardenstalling nog overeind staat (nr.306).

De *Maatschappij tot Exploitatie van Bouwterreinen aan het Station De Bilt* ontwikkelde een plan tot aanleg van wegen ten zuiden van de spoorlijn, het *Villapark Vogelzang*. Men begon met de bouw van villa's langs de Soestdijkseweg. Nadat in 1903 de nieuwe wegen rond de Nachtegaallaan en de Prins Hendriklaan waren aangelegd, werden ook hier percelen bebouwd. Zo ontstond in betrekkelijk korte tijd een geheel nieuw villadorp. *Vogelzang* was het eerste villapark in wat we nu Bilthoven noemen.

Bilthoven-noord

Enkele vroege villa's ten noorden van de spoorbaan zijn villa *Martha* (1901), later bekend als Hotel *De Leyen* c.q. *Parkhotel* (afgebroken 1989) en villa *Den Heuvel*" (1906/7) nu huisnummer 338.

De bouw langs de Soestdijkseweg-noord kwam echter pas goed op gang toen ook daar de aanleg van villaparken projectmatig in gang werd gezet. In 1911 startten maar liefst drie projecten, te weten *Park Drakenstein* (Laurillardlaane.o.), *Ensah-park* (Tollenslaan e.o.) en *De Biltse Duinen* (Jan Steenlaan e.o.). In 1918 volgde het *Park Ridderoord* (Gezichtslaane.o.) en 5 jaar later het *Oosterpark* (componistenwijk).

In dit themanummer komen een aantal facetten van de historie van de Soestdijkseweg aan de orde. Frans Nas heeft een verhandeling geschreven over de Soestdijkseweg als tolweg. De boerderijen langs de weg worden beschreven door Ellen Drees. De totstandkoming van het eerste villapark langs de weg, het Park Vogelzang, komt uitvoerig aan de orde in een artikel van Lies Haan. Ruimtegebrek verhinderde helaas opname van een uitgebreid artikel over het landgoed Jagtlust, dat zo'n centrale plaats innam bij de historie van de Soestdijkseweg. Dat houdt U nog van ons tegoed.

De tolweg naar Soestdijk

Frans Nas

Nog niet zo heel lang geleden verraste het Ministerie van Verkeer en Waterstaat de Nederlandse automobilist met enkele kostenverhogende voorstellen. Deze waren vooral bedoeld om het autorijden in de Randstad extra te belasten. De voorstellen om door middel van rekening-rijden en spitsvignetten de verkeersproblemen tijdens piekuren op de autowegen aan te pakken, hebben tot heftige discussies geleid.

Het betalen voor het gebruik van bepaalde wegen of trajecten is geen nieuw fenomeen. Het is bekend dat reeds in de 9e eeuw op de door de Romeinen aangelegde heirbanen tol werd geheven.

Door de eeuwen heen hebben heersers, regeerders, lagere overheden en particulieren gebruik gemaakt van dit middel om inkomsten te verwerven. In de 19^e en de 20^e eeuw werd de opbrengst van deze tollens hoofdzakelijk gebruikt om de aanleg en het onderhoud van de tolwegen mogelijk te maken.

De inwoners van de gemeente de Bilt hebben gedurende een eeuw rechtstreeks met tolheffing te maken gehad. Het gedeelte van de Soestdijkseweg, vanaf de kruising Dorpsstraat - De Holle Bilt tot aan de noordelijke grens van de gemeente in de richting Baarn, maakte deel uit van 'den Straatweg tusschen Soestdijk naar de Bilt'.

In 1826 verkregen Jhr. Mr. J. Huydecoper van Maarsseveen en Mr. H.A. Laan, beiden woonachtig in

Baarn, bij Koninklijk Besluit toestemming om deze weg, van Soestdijk naar De Bilt, te bestraten, waardoor hij van gewone 'weg' 'straatweg' werd. Tevens kregen zij toestemming drie tolbomen te plaatsen. Deze tollens werden op 1 januari 1929 opgeheven.